

אבל האב לא יכול למכרה לשפחות לאחר שמכרה פעם אחת לאישות, והתאלמנה או התגרשה. וטעם הדבר יתבאר להלן.

אלו הם דברי חכמים.

ורבי שמעון אומר: כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, כך אין אדם מוכר את בתו לשפחות לאחר שמכרה פעם אחת לשפחות, והשתחררה.

נמצא, כי מה ששינונו בברייתא לעיל "אינה נמכרת ונשנית", הרי זה כדעת רבי שמעון. אבל חכמים אומרים, אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות.

והגמרא מבארת את טעם המחלוקת של חכמים ורבי שמעון:

ומחלוקתם של חכמים ורבי שמעון מתבארת בפלוגתא דהני תנאי, בדרשת הכתוב שנחלקו בו התנאים דלהלן:

נאמר [שמות כא] בענין אמה עבריה: "לעם נכרי [לאדם זר] (796) לא ימשול [האב] למכרה, בכגדו בה".

ונחלקו תנאים מה כוונת הכתוב "בכגדו בה":

דתניא: "בכגדו בה" — לשון בגד הוא.

לומר: כיון שפירש [שפרס] האדון את יח-ב טליתו עליה לשם יעודה לאשה, (797) אזי אם לאחר מכן גירשה האדון ממנו בגט, שוב אין האב רשאי למוכרה, דברי רבי עקיבא. (798)

רבי אליעזר אומר: "בכגדו בה" — לשון בגידה הוא.

לומר: כיון שהאב בגד בה, בכך שמכרה לשפחה, אזי אם נשתחררה, שוב אין האב רשאי למוכרה.

ודברי הגמרא צריכים ביאור, שהרי היעוד אינו נעשה על ידי פריסת בגד, אלא האדון אומר לאמה בפני שנים "הרי את מקודשת לי" ומפסיק לנהוג בה מנהג אישות והרי היא מקודשת לו בכסף קנייתה. [ראה להלן יט א-ב] וכתב תוספות רי"ד: "כיון שפירש טליתו עליה — פירוש: לשון "ופרשת כנפך על אמתך" [כלומר: שהבעל דואג ומגן על אשתו] ואין זה לשון חופה, אלא גם הקדושין נקראין כן — שמשעה שקידשה היא נקראת על שמו". [ועיין ריטב"א להלן דה"א אבעיא להו "ואיכא למימר משום דאי ביעוד וכו' ומובא להלן הערה 815. ועיין רש"ש].

798. [רש"י פירש את דברי רבי עקיבא כאן לפי צד אחד בכעית רבה בר אבבה להלן בגמרא.

כבר יוצאה, עכשיו שאינה מכורה [וכי] אינו דין שלא תמכר?! " [רש"י].

[כלומר: מאחר שאפילו אם לא נמכרה מעולם אין האב יכול למכרה משהביאה סימני נערות. אם כן כל שכן כשכבר נמכרה והשתחררה שאינה נמכרת. שהרי, מלבד זה שאין אדם מוכר את בתו משהביאה סימנים, יש כאן חסרון נוסף: שכבר נמכרה פעם אחת לשפחות. ויש אומרים שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות כדלהלן בברייתא. ועיין עצמות יוסף וברורי השיטות].

796. על פי התרגום שם וכן פירש הרמב"ן בדעת רש"י, ועיין עוד ברמב"ן ובאבן עזרא שם.

797. רש"י.

נמצא, שלדעת רבי עקיבא, אין האב מוכר את בתו לשפחות אחר יעוד [שהוא אישות].

וכיוצא בזה אינו מוכרה לשפחות אחר קידושין.

אבל מוכרה לשפחות אחר שפחות.

ואילו לדעת רבי אליעזר, אין האב מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות. (799)

אבל מוכרה לשפחות אחר אישות.

ולפי זה יש לבאר, שרבנן, שאמרו לעיל אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, דרשו את הפסוק "בבגדו בה" מלשון פריסת בגד, וכדברי רבי עקיבא.

ורבי שמעון [שאמר שאין אדם מוכר את בתו לשפחות בין לאחר אישות ובין לאחר שפחות], דרש את הפסוק "בבגדו בה" בין מלשון פריסת בגד, כרבי אליעזר. (800)

ולכן, להלכה, הוא חולק על שניהם, וסובר שאין אדם מוכר בתו לשפחות בין לאחר שפחות ובין לאחר אישות.

והגמרא מוסיפה ומבארת את סברותיהם של כל התנאים הנוכחים:

והוינן בה: **במאי קמיפלגי**, כמה תלויה המחלוקת שנחלקו התנאים איך לפרש את "בבגדו בה"?

ומשנינן: נאמר בתורה "בבגדו", ואנו קוראים את האות ב' בהברת חיריק, כאילו נכתב "בביגדו", בתוספת האות י'.

ואילו לא התקבלה המסורת לקרוא את האות ב' בהברת חיריק, היה ראוי לקרותה בהברת קמץ, היות ולא נכתב "בביגדו" בתוספת האות י'. (801)

ויש הבדל בין משמעות "בבגדו" בקמץ, לבין משמעות "בביגדו" בחיריק:

בבגדו בקמץ, משמע לשון "בגידה" [כשם שבענין לשון "שמיעה" נאמר בדברים כט: "בשמעו את דברי האלה". ו"בשמעו" מנוקד בקמץ]. (802)

ואילו "בביגדו" בחיריק, משמע לשון בגד, כשם שנאמר בבראשית לט: "ותתפשהו

אבל רב נחמן בר יצחק מפרש באופן אחר לפי הצד השני בבעיה דלהלן].

799. על פי רש"י. אבל רבנו תם משנה את הגירסא בגמרא. [עיין תוספות ד"ה רבי אליעזר, וריטב"א, ועוד].

800. נמצא שנאמרו כאן שלש שיטות:

א. שיטת רבי עקיבא וחכמים: אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות. אבל מוכר לשפחות אחר שפחות.

ב. שיטת רבי אליעזר: אין אדם מוכר את בתו

לשפחות אחר שפחות. אבל מוכר לשפחות אחר אישות.

ג. שיטת רבי שמעון: אין אדם מוכר את בתו לא לשפחות אחר אישות ולא לשפחות אחר שפחות.

801. כך פירש רש"י ועיין להלן הערה 803.

802. רש"י. [וכוונתו, שלשון "שמיעה" דומה בהברה ובניקוד ללשון "בגידה", ולפיכך כשם שבענין שמיעה נאמר "בשמעו" בקמץ, כך ראוי לומר גם בענין בגידה "בבגדו" בקמץ.

בבגדו". ו"בבגדו" מנוקד בחיריק. (803) (804)

ונחלקו התנאים כאשר משמעות המילה כפי שהיא כתובה בתורה, שונה ממשמעות קריאתה – האם דורשים את הכתוב ככתיבתו או כקריאתו, וכדלהלן:

רבי אליעזר סבר: יש אם למפורת.

עיקר ["אם"] חשיבות המילה הוא כפי המסורת שנמסרה איך לכותבה. (805) ומאחר שנכתב "בבגדו" ולא "בביגדו", יש לדרוש זאת מלשון בגידה.

ולכן, אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שבגד בה, בכך שמכרה כבר לשפחות בפעם הקודמת.

ורבי עקיבא סבר: יש אם למקרא.

עיקר חשיבות המילה הוא כפי שאנו קוראים אותה, (806) ומאחר שאנו קוראים "בביגדו", יש לדרוש זאת מלשון פריסת בגד.

ולכן, אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות.

ואף חכמים בברייתא לעיל סוברים כדעת רבי עקיבא.

ורבי שמעון סבר: יש אם למקרא ולמפורת.

חשיבות המילה היא שוה בין לקריאתה ובין למסורת כתיבתה, ויש לדרוש את המילה "בבגדו", בין מלשון בגידה, ככתיבתה, ובין מלשון פריסת בגד, כקריאתה.

ולכן, אין אדם מוכר את בתו לשפחות, בין

803. כך פירש רש"י. והקשו תוספות: כשם שהברת חיריק נכתבת בתוספת האות י', כך גם אם נפרש את "בבגדו" מלשון בגידה היה ראוי לכתוב "בבוגדו" בתוספת האות ו'! ואם כן, מדוע המילה "בבגדו" מתפרשת מלשון בגד ולא מלשון בגידה?

ותירצו: מאחר שנאמר "בבגדו בה" ולא נאמר "בבגדו עליה", ממילא משמע שיש לפרש את "בבגדו" מלשון בגידה, שהרי אם "בבגדו" היינו מלשון בגד היה ראוי לומר "בבגדו עליה". [ועיין פירושים נוספים בתוספות ובראשונים].

804. כך פירש רש"י.

וקשה: אדרבה! בבראשית לט נאמר "ותתפשהו בבגדו" בלא י', ו"בבגדו" מנוקד בחיריק ואין קוראים בבגדו בקמץ מלשון בגידה, ואם כן מדוע לא נקרא אף כאן "בבגדו בה" בחיריק [למרות שלא נכתב כאן אות י']? ויש לומר:

א. בענין "ותתפשהו בבגדו" מובן שהתורה לא היתה צריכה לכתוב "בביגדו" בתוספת י', מפני שאי אפשר לטעות ולפרש זאת מלשון בגידה כלל, אבל בענין "בבגדו בה" אפשר לפרש זאת מלשון בגידה, ולפיכך אם התורה לא היתה מתכוונת לבגידה אלא לבגד היה ראוי לכתוב "בביגדו" בתוספת האות י'. [תוספות, תוס' הרא"ש, ריטב"א].

ב. מאחר שנאמר "בבגדו בה" ולא נאמר "בבגדו עליה" משמע שיש לפרש זאת מלשון בגידה, שהרי אם "בבגדו" היינו מלשון בגד היה ראוי לומר "בבגדו עליה" ולא "בבגדו בה" [תוספות ותוספות הרא"ש. וריטב"א מביא סברא זו כסיוע לסברתו דלעיל. ועיין בהערה הקודמת].

805. על פי רש"י במסכת סנהדרין תחלת דף ד.

806. על פי רש"י שם.

לאחר אישות ובין לאחר שפחות. (807)

אדון האומר לאמתו העבריה "הרי את יעודה לי בכסף שקניתיך" — האם נישואין עושה, ודינה כדין אשה נשואה.

והגמרא מביאה כאן ספק שהסתפקו בבית המדרש בענין יעוד, היות שלכאורה אפשר לפשוט אותו מדברי רבי עקיבא דלעיל:

או אירוסין בלבד הוא עושה. ודינה כדין אשה ארוסה. (808)

בעי [שאל] רבה בר אבוח: "יעוד", דהיינו,

אם למקרא בלבד!

ויש לומר: במסכת סנהדרין וסוכה אי אפשר לומר שיש אם למקרא וגם למסורת, שהרי הם סותרים זה את זה, שהרי אם נדרוש שדי בשלש דפנות כפי המסורת, אם כן בעל כרחך אי אפשר לדרוש שצריך ארבע כפי המקרא. וכן אם נדרוש שצריך ארבע דפנות כפי המקרא, בעל כרחך אי אפשר לומר שדי בשלש דפנות כפי המסורת. וזוהי רבי שמעון סובר שיש אם למקרא.

אבל בסוגייתנו שאפשר לקיים את שניהם רבי שמעון דורש את שניהם, [מהמקרא נלמד שאינו מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, ומהמסורת נלמד שאינו מוכרה לשפחות אחר שפחות].

רש"י. [ועיין תוספות במסכת סוכה ו ב ד"ה ורבי שמעון ובמסורת הש"ס שם. ועיין תוספות הרא"ש וריטב"א כאן].

808. קשה: מאחר שהיעוד נעשה בכסף קנית האמה [כפי שמפרש רש"י, ויעוין בגמרא להלן]. אם כן מדוע עלה בדעת רבה בר אבוח שיעוד יעשה נישואין? הרי ראוי לומר שכשם שבשאר נשים כסף אינו עושה אלא קדושין בלבד, כך גם יעוד אינו עושה אלא קדושין בלבד! [פני יהושע].

ויש לומר: מאחר שהאב מסר את בתו לאדון לאמה [וביד האדון ליעדה] הרי זה כאב שמסר את בתו לשלוחי הבעל להכניסה לרשותו, שמכאן ואילך דינה כנשואה [כמבואר במשנה במסכת כתובות מח ב]. ולפיכך יתכן שיעוד עושה נישואין. ומאידך, יתכן שדוקא מסירה

807. וקשה: במסכת סנהדרין [ד א ובסוכה ו ב] מוכח שרבי שמעון סובר שיש אם למקרא בלבד ולא למסורת כדלהלן:

נחלקו תנאים כמה דפנות צריך בסוכה:

לדעת חכמים: שלש דפנות. [שתים שלמות,

כשיעור סוכה, ושלישית אפילו טפח].

לדעת רבי שמעון: ארבע דפנות. [שלש

שלימות כשיעור סוכה, ורביעית אפילו טפח].

ומחלוקתם תלוי בדרשת הכתוב, שנאמר

בתורה בענין ישיבת הסוכה שלש פעמים

"סוכות": פעמיים נכתב "בסכת" [בלא האות ו']

ופעם אחת נכתב "בסוכות" [מלא — בתוספת

האות ו'].

"בסכת" אחד אינו מיותר, ובא ללמד על עצם

מצות ישיבת סוכה. ונותרו "בסכת" ו"בסוכות"

לדרשה:

לדעת חכמים: יש אם למסורת, כלומר: הרי

זה כאילו נאמר "בסכת" בלשון יחדי.

ו"בסוכות" בלשון רבים. ובסך הכל יש כאן

שלש "סוכות". ומכאן שהסוכה צריכה שלש

דפנות.

ולדעת רבי שמעון: יש אם למקרא, כלומר:

הרי זה כאילו נאמר "בסוכות" "בסוכות" שניהם

בלשון רבים, ובסך הכל יש כאן ארבע סוכות,

ומכאן שהסוכה צריכה ארבע דפנות.

עד כאן דברי הגמרא במסכת סנהדרין

ובמסכת סוכה שם [לפי לשון אחת, עיין שם].

וקשה: כיצד אמרו בסוגייתנו שרבי שמעון

סובר שיש אם למקרא ולמסורת? והלא למדנו

במסכת סנהדרין וסוכה שלדעת רבי שמעון יש

ונפקא מינה, יש הבדל בין אשה ארוסה לנשואה לענין שלשה דברים:

א. ליורשה. אשה נשואה שמתה, בעלה יורשה, ואילו הארוסה שמתה, אין הארוסה יורשה. (809)

ב. וליטמא לה. כהן מותר להטמא לאשתו הנשואה שמתה. אבל אינו רשאי להטמא לארוסתו שמתה. (810)

ג. ולהפר נדריה. אשה נשואה, בעלה מפר

את נדריה לברו. ואילו ארוסה, אין בעלה מפר את נדריה אלא יחד עם אביה [כשהיא נערה]. (811) (812)

ויש להסתפק ביעוד, מאי, מה הוא עושה? נישואין או אירוסין?

והגמרא באה להוכיח שיעוד עושה אירוסין בלבד:

תא [בוא] ושמע ראייה לפשוט את הספק, ממה ששינונו בכרייתא לעיל: "בבגדו בה"

נשואה נהרגת בחנק. [ב] בת ישראל שנשאת לכהן אוכלת בתרומה, אבל בעודה ארוסה אינה אוכלת.

ומדוע הגמרא כאן לא הביאה נפקא מינה גם לדברים הללו?

יש לומר: לענין ההבדל הראשון הנ"ל [ארוסה שזנתה נסקלת, ונשואה נחנקת] – הגמרא לא הביאה זאת אגב שלעיל [י א] הגמרא מסתפקת בביאה האם היא עושה קדושין או נישואין ושם לא נאמרה נפקא מינה זו [מפני שאפילו אם ביאה עושה אירוסין בלבד ולא נישואין, בכל זאת אם זנתה אינה נסקלת מאחר שאינה "בתולה". וסקילה נאמרה בנערה בתולה מאורסה]. תוספות הרא"ש. [ועיין תירוצ' נוסף בשיטה לא נודע למי].

ולענין ההבדל השני הנ"ל [לענין תרומה] – הגמרא לא הביאה זאת מפני שבענין יעוד אמה לא איכפת לנו אם היעוד עושה אירוסין או נישואין. ולעולם אינה אוכלת עד שיחד לה מקום לאכול בתרומה. ויש אומרים להיפך: שאפילו אם היעוד אינו עושה אלא אירוסין הרי זו אוכלת בתרומה מיד מפני שמדאורייתא ארוסה לכהן אוכלת בתרומה. וחכמים גזרו שמא ימזגו לה כוס ותשקה לאחיה או לאחיותיה [כדלעיל ה א], וכאן אין חשש כזה מאחר שהיא

לשם אישות דינה כחופה. אבל כאן המסירה היתה לשם מכירה ולא לשם נישואין, [ואפילו למאן דאמר להלן מעות הראשונות לקדושין ניתנו, בכל זאת בידו של האדון שלא ליעדה, ומסירתה אינה כמסירה גמורה לשם אישות]. ולפיכך רבה בר אבוחה היה מסופק בדבר. [על פי שיטה לא נודע למי, וכיוצא בזה כתב המאירי, עיין שם עוד. ועיין פירושים נוספים בפני יהושע].

809. ארוסה שמתה בעלה אינו יורשה ואינו מיטמא לה, וכן בחייה בעלה אינו מפר את נדריה בלא אביה. [יבמות כט ב].

810. כהן אינו רשאי להטמא למת, אלא לאחד משבעת הקרובים המוזכרים בספר ויקרא [כא א-ג] אחד מן הקרובים הללו היא "שאר" דהיינו אשתו הנשואה, [תורת כהנים]. אבל לארוסתו אינו רשאי להטמא [יבמות שם].

811. כמבואר במסכת יבמות שם. ומקור הדבר נלמד במסכת נדרים [סו א, עד ב].

812. יש הבדלים נוספים בין אשה ארוסה לנשואה. כגון: [א] ארוסה שזנתה נסקלת, ואילו

— **כיוון שפירש האדון את טליתו עליה לשם יעוד, אזי אם התגרשה ממנו בגט, שוב אינו רשאי האב למוכרה, דברי רבי עקיבא.**

ויש לדייק מדברי רבי עקיבא:

רק **זכוני, הוא דלא מזבין לה**. דוקא לענין מכירה האב אינו רשאי לחזור ולמוכרה.

הא יעודי — מייעד לה!

אבל לענין קידושין, (813) האב רשאי לקדש אותה לאדם אחר. (814)

ויש ללמוד מכאן שהיעוד שיעדה האדון אינו עושה אלא אירוסין.

כי **אי אמרת יעוד נישואין עושה**, לא יתכן

שיכול האב לחזור ולייעדה, שהרי **כיוון דנישאת בתו — שוב אין לאביה רשות בה**.

ואפילו לאחר שהתגרשה מבעלה, אינו יכול האב לחזור ולקדשה לאדם אחר! (815)

ואם כן, האיך האב יכול לקדש את בתו לאחר שהתייעדה והתגרשה?

אלא לאו, שמע מינה, הלא תלמד מכאן, שיעוד אירוסין בלבד הוא עושה. ולכן גם אם התייעדה, והתגרשה — האב רשאי לקדשה לאחר!

ודחינן: **אמר רב נחמן בר יצחק, לעולם יתכן שיעוד עושה נישואין**. ויש לפרש את דברי רבי עקיבא באופן אחר:

בביתו של האדון. מאירי. [ובגמרא לעיל י ב מובא שיש אומרים שמטעם אחר ארוסה אינה אוכלת בתרומה, ועיין היטב בשיטה לא נודע למי].

813. למרות שהגמרא אומרת "יעוד", פירש רש"י שכוונת הגמרא לקדושין שלא על ידי מכירה. וכן כתבו תוספות בפירוש ראשון. [ובעל כרחך אין לפרש את לשון "יעוד" כפשוטו, שהרי מאחר שהאב אינו יכול למכרה כיצד יוכל ליעדה? והלא אין יעוד אלא באמה בלבד!] [ומלשון הריטב"א משמע שגרס בגמרא הא קדושי מקדש לה. ובפני יהושע מיישב את הגירסא שלפנינו כפשוטה. עיין שם, ובתוספות מובא פירוש נוסף בדברי הגמרא].

814. הדיוק הוא ממה שנאמר "לא יוכל למכרה". ואם נאמר שגם לקדשה אינו יכול היה ראוי שהכתוב יאמר "אין לו בה כלום". ריטב"א. ותוספות כתבו שהדיוק הוא מפני שאם נאמר שאינו יכול לקדשה אם כן מדוע שנינו "שוב

אינו יכול למכרה"? הרי זה פשיטא! שהרי אם לקדשה אינו יכול כל שכל שלא יוכל למכרה. [שהרי למכרה אינו יכול אלא בזמן שהיא קטנה לפני שהביאה סימני נערו. ואילו לקדשה הוא יכול גם בימי נערוהו כדלעיל ג ב וברש"י שם. כן נראה לפרש את כוונת דברי תוספות].

815. לענין נדרים מצאנו במקרא בפירוש שבת שנשאת והתאלמנה או התגרשה אינה חוזרת לרשות אביה. שנאמר [במדבר ל י]: "ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה" [כלומר: אין אביה מיפר את נדריה]. ולענין ירושה — נאמר [במדבר כז יא]: "...לשאריו... וירש אותה". חז"ל דרשו מהכתוב שהבעל יורש את "שאריו" דהיינו אשתו. [כבא בתרא קיא ב. עיין שם כיצד הגמרא דורשת זאת]. רש"י. [וכוונתו ש"שאריו" היינו אשתו הנשואה ולא הארוסה. ולפי זה גם לענין ליטמא לה יש לומר שמאחר שנאמר שם "שאריו" היינו דוקא אשתו הנשואה. ולא הארוסה].

הכא, מה שאמר רבי עקיבא "כיון שפירש טליתו עליה", אין מדובר ביעוד שהאדון מייעד את אמתו לאשה. אלא בקידושין **דעלמא קאי**, בקידושי קטנה שלא נמכרה לאמה מדובר.

ו**הכי קאמר**, וכך התכוין רבי עקיבא לומר: **כיון שמסרה אביה למי שנתחייב ב"שארה כסותה ועונתה"**, דהיינו שקידשה לשם אישות, ועל ידי כך התחייב בעלה לתת לה כסות — **שוב אין האב יכול למוכרה**.⁽⁸¹⁶⁾

ואם כן, אין להוכיח מכאן שיעוד אירוסין עושה, שהרי רבי עקיבא לא דיבר כלל על יעוד האמה, אלא על קידושין.

ועתה הגמרא מנסה להוכיח מברייתא אחרת, שיעוד אירוסין בלבד הוא עושה:

תא [בוא] **שמע** ראייה לפשוט את השאלה ממה ששינו בברייתא:

אין האב **מוכרה** [את בתו] לאחד מן **הקרובים** שאסור לה להנשא להם באיסור עריות.⁽⁸¹⁷⁾ היות ונאמר בענין אמה עבריה [שמות כא] "אשר לא [לו] יעדה".⁽⁸¹⁸⁾

ולכן, אי אפשר לאב למכור את הבת אלא לאדון שיוכל להתקיים בו כל האמור בפרשת אמה עבריה. והואיל ואין קידושין תופסין בקרובים, אין האב יכול למכור את בתו לקרובים, כיון שלא יתכן לקיים אצלם מצות יעוד.

אלו דברי תנא קמא.

משום [בשם] **רבי אליעזר אמרו**, האב **מוכרה לקרובים**, ואין צורך שיוכל להתקיים בה כל האמור בפרשת אמה עבריה. אלא הכתוב רק אמר, שאם האדון רוצה לקחת את אמתו לאשה, בידו ליעדה.

גם "שארה ועונתה" מאחר ששלשת החיובים הללו באים כאחד.

וצריך לומר שלפי תירוץ רב נחמן בר יצחק הברייתא הזאת סוברת שחיוב שאר וכסות הוא מדאורייתא. אך יש ליישב גם כדעת האומר שחיוב שאר וכסות הוא מדרבנן. והלשון "למי 'שנתחייב' בשארה" וכו' לאו דוקא, אלא הכוונה למי שרגיל לתת לה שאר כסות ועונה. [ובזמן התורה למרות שהבעלים לא היו חייבים בזה, בכל זאת היו רגילים לתתם לה].

[הרש"ש בד"ה כיון שפירש מפרש את הגמרא בדרך אחרת].

817. והם נמנו בתורה בספר ויקרא פרק יח.

818. כתיב "לא" וקרי "לו". והיינו — שהיה ראוי לו ליעדה [רש"י על התורה].

816. לשון הגמרא קשה: מדוע הגמרא הוצרכה להוסיף כאן "כיון שמסרה אביה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה"? די היה במה שכבר אמרנו "הכא בקידושין בעלמא קאי"!

ופירש הריטב"א: לפי מה שהגמרא הבינה תחילה שמדובר כאן ביעוד מובן שלשון "בבגדו בה" יכול להתפרש מלשון פריסת בגד, שמאחר שהאמה ברשות האדון משעה שקנאה הרי בשעה שמיעדה הוא זן ומפרנס אותה, והרי זה כפורט טליתו עליה [ראה לעיל הערה 797]. אבל בקידושין רגילים האשה לא נכנסת לרשותו עד שימסרנה אביה לחופה, ולפיכך לכאורה לא שייך בזה לשון פריסת בגד. ומטעם זה הוסיף רב נחמן בר יצחק "כיון שמסרה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה". והיינו מאחר שהבעל יתחייב בכסותה לפיכך נאמר עליו לשון "בבגדו בה", ואגב שהוצרך לומר "כסותה" הוסיף ואמר

ומוסיפה הברייטא: ושוין, בין רבי אליעזר ובין תנא קמא, מודים הם בדבר הזה:

שמוכרה לבתו, גם אם היא אלמנה — לכהן גדול. על אף שאסור לו לייעדה, שהרי הוא מצווה לישא אשה בתולה, ולא אלמנה.

וכן שוים הם, שיכול האב למוכרה גם אם היא גרושה וחלוצה — לכהן הדיוט.⁽⁸¹⁹⁾

ואף על פי שכהן גדול אסור באלמנה, וכהן הדיוט אסור בגרושה וחלוצה, בכל זאת האב יכול למכרה להם, כי שייך בהם יעוד, אם כי הוא יעשה בעבירה.

כי אם הם יעברו ויקדשו אותה לאשה, קידושיהם קידושין, אף על פי שהיא אסורה להם, מפני שהקידושין תופסים בחייבי לאוין.⁽⁸²⁰⁾

עד כאן דברי הברייטא.

ושאלו בבית המדרש על דברי הברייטא:

הברייטא אמרה "ושוין שמוכרה אלמנה לכהן גדול", ומוכח שמדובר כאן שהקטנה הזאת כבר התקדשה פעם אחת, ומת בעלה, והתאלמנה ממנו.

ויש לדון: האזי אלמנה — היכי דמי?!

באיזו אלמנה מדובר? כלומר, באיזו דרך היא התקדשה לבעלה?

אילימא דקדיש נפשה, אם נאמר שמדובר בקטנה שקדשה את עצמה שלא על ידי אביה, ומת אותו אדם שנתקדשה לו, אם כן קשה:

וכי לקטנה זאת, "אלמנה" קרי לה הכתוב?! וכי אפשר לקרוא לה "אלמנה"?! הרי מן התורה אין מעשה קטנה כלום, ונמצא שלא היתה מקודשת כלל!

ואלא שמא תתירן שמדובר דקדשה אביה?

הרי גם על כך יש להקשות:

מאחר שאביה כהר קדשה פעם אחת — מי מזבין לה?!

וכי הוא יכול אחר כך למכרה לאמה?!

והא שנינו לעיל, שאין אדם מוכר את בתו לשפחות לאחר שמסרה לאישות!⁽⁸²¹⁾

ואמר [ותירן על כך] רב עמרם אמר רבי יצחק: הכא, האלמנה המוזכרת בברייטא, היא אלמנה שהתקדשה לבעלה בקדושי יעוד, שהאב מכרה לאמה, והאדון יעדה לאשה, והתאלמנה ממנו.

819. וכן לכהן גדול, וכוונת הברייטא שאפילו כהן הדיוט אסור בגרושה וחלוצה.

820. זו דעת רוב התנאים [מלבד רבי עקיבא הסובר שאין קידושין תופסין בחייבי לאוין. להלן סח א].

ומקורם: שנאמר [דברים כא טו]: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה" וגו'. וכי יש אהובה ושנואה לפני המקום?!

אלא, "אהובה" היינו אהובה בנישואיה, ו"שנואה" היינו שנואה בנישואיה. וקידושין תופסין בה שנאמר בה: "כי תהיינה" וגו'. ומכאן שקדושין תופסין בחייבי לאוין.

ומכל מקום ערוה שנענשים עליה כרת אין קידושין תופסין בה להלכה. [כמבואר להלן סו ב סז ב].

821. זו דעת רבי עקיבא בברייטא דלעיל. אך

ואף על פי שאין האב מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, זה רק כאשר האב עצמו מכרה לאישות, שאז אינו רשאי למכרה לשפחות.

אבל כאן האב מכרה לשפחות ולא לאישות, והאדון הוא זה שייעדה לאישות לאחר מכן. ולפיכך אם התאלמנה מהאדון, בידו של האב למכרה אחר כך לשפחות, הואיל והוא עצמו לא מכרה בפעם הראשונה לאישות אלא רק לשפחות.

ובכך מתורצים דברי הברייתא.

ואולם, מה שאמרנו שאם האב מכר את בתו לאמה, והתייעדה, רשאי הוא לאחר מכן למכרה לשפחות — דבר זה אינו מוסכם על דעת הכל, אלא הוא תלוי במחלוקת התנאים דלהלן:

יש לרדן בענין "יעוד", כשהאדון מייעד את האמה ואומר לה "הרי את מיועדת לי" — על ידי מה חלין הקידושין? והרי באותה שעה הוא לא נותן לה שום דבר!

ודבר זה מתברר מתוך דברי הברייתא דלהלן [יט ב]:

תנו רבנן: כיצד מצות יעוד? — אומר לה בפני שנים [עדים]: הרי את מקודשת לי".

ויכול לומר לה זאת אפילו בסוף שש [שנות עבודת האמה], ואפילו סמוך לשקיעת החמה [של היום האחרון]. אלו דברי חכמים.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: [רק] אם יש

שהות ביום [האחרון] כדי [שהאמה תספיק] לעשות עמו [עבודה שהיא] שוה פרוטה — מקודשת. ואם לאו — אינה מקודשת.

כלומר, לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, האדון מקדש את האמה בכך שהוא מוחל לה על חיוב עבודתה, ואותה מחילה שוה ממון. והרי זה כאילו נתן לה פרוטה.

ולכן, רק אם נשאר עליה חיוב לעבוד עבודה השוה פרוטה, הרי זו מקודשת בה. אבל אם בא לקדשה בסוף היום האחרון, ולא נשאר בעבודתה שוה פרוטה — אינה מקודשת.

אבל, חכמים סוברים שהאדון אינו מקדש את הבת במחילת חיוב עבודתה, אלא, כשהאדון שילם לאב מעות בשעה שקנאה לאמה, אזי המעות הללו נתנו מלכתחילה גם עבור קידושיה. והאדון מקדשה על ידי מעות קנייתה, שהן מהוות גם מעות קידושין.

ועתה נחזור לדברי הברייתא דלעיל: "ושוין שמוכרה אלמנה לכהן גדול", ופירש רב עמרם שמדובר בקטנה שנתקדשה בקידושי יעוד, והאב רשאי למכרה לאחר שהתאלמנה מהאדון לשפחה, מאחר שלא הוא מכרה לאישות אלא האדון.

והנה, לדעת חכמים הסוברים שבשעת קניית האמה, האדון משלם לאב מעות גם עבור קידושיה, נמצא שהאב הוא זה שקידשה על ידי שקיבל את המעות מן האדון. ואם כן, בודאי אין הוא רשאי למכרה לשפחות לאחר אישות. וזה שלא כדברי רב עמרם.

ולפיכך מוסיף רב עמרם ואומר:

רבי אליעזר חולק עליו. והגמרא כאן מקשה על דברי הברייתא מדברי רבי עקיבא ולא רצתה

והברייתא דלעיל נאמרה **אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר: מעות הראשונות** [שהאדון שילם לאב בשעת קניית האמה], **לאו לקידושין ניתנו**, אלא עבור מעשה ידיה בלבד.

ולפיו נמצא, שהאב לא מכרה לאישות, אלא לשפחות בלבד. אלא האדון הוא זה שקדשה אחר כך, על ידי שמחל לה על חיוב עבודתה, ולפיכך האב רשאי למכרה, משהתאלמנה מהאדון, לשפחות.

עד כאן הגמרא הביאה את דברי הברייתא ואת הסברו של רב עמרם.

ומתוך הדברים הללו, הגמרא מוכיחה שיעוד עושה אירוסין בלבד ולא נישואין.

שהרי, **אי אמרת יעוד נישואין עושה, אזי קשה:**

הלא כיון שעל ידי יעוד היא נישאת, **שוב אין לאביה רשות בה.** (822) שהרי קטנה שנישאה, יוצאת מרשות אביה לגמרי! (823) ואיך יתכן שהאב ימכור את בתו לאמה לאחר שהיא התייעדה?

אלא, בהכרח, היעוד אינו עושה אלא אירוסין בלבד, ולפיכך לאחר שהתגרשה, אביה רשאי למכרה, מאחר שלא יצאה מרשותו לגמרי.

ודוחה הגמרא את הראיה שיעוד אירוסין עושה —

ואלא מאי, מה אתה מוכיח מדברי הברייתא, שיעוד אירוסין עושה? הרי גם לפי דבריך יש לשאול על הברייתא:

הא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות!

להעמיד את הברייתא כשיטת רבי אליעזר, מפני שרבי אליעזר "שמותי" הוא [מתלמידי בית שמאי] ואין הלכה כמותו [רש"י להלן יט א ד"ה ולרב נחמן].

ולהלן בגמרא [יט א] יש מי שמתרץ את דברי הברייתא כשיטת רבי אליעזר.

[ועיין פירוש נוסף בתוספות יט א ד"ה במאי לשיטת רבנו תם].

והקשה בשיטה לא נודע למי: כיצד הגמרא העמידה את דברי הברייתא כרבי עקיבא? והלא רבי עקיבא סובר שקדושין תופסין בחייבי לאוין [להלן סח א], ואם כן, מדוע הברייתא מחלקת בין איסורי אלמנה וגרושה לאיסור שאר עריות? והרי גם באיסורי אלמנה וגרושה אין תופסין קידושין!

ותירץ: הגמרא הניחה שהברייתא סוברת כרבי עקיבא לענין שאין אדם מוכר את בתו

לשפחות אחר אישות, וחולקת עליו בענין תפיסת קידושין — שלדעת הברייתא קידושין תופסין בחייבי לאוין. [כנראה הגמרא פירשה כן מפני שהלכה כרבי עקיבא לענין שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות. ואין הלכה כמותו בענין תפיסת קידושין בחייבי לאוין].

822. כתובות מג ב במשנה. [רש"ש].

823. בענין נדרים מצאנו שבת שנשאת יוצאת מרשות אביה ואפילו לאחר שהתגרשה אינה חוזרת לרשותו: שהרי, אב מפר את נדרי בתו ומשנשאת אינו יכול להפר לה אפילו משנתגרשה. שנאמר: "ונדר אלמנה וגרושה כל אשר נדרה יקום עליה" [במדבר ל י].

וכן, בענין ירושה אב יורש את בתו כל זמן שלא נשאת. ומשנשאת ומתה הבעל יורשה,

והרי כאן היא התארסה כבר על ידי יעוד! ומדוע האב יכול למכרה לאמה אחר שהתאלמנה?

אלא, מאי אית לך למומר, מה יש לך לומר לחלק, כדי לתרץ —

שאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה.

יש הבדל בין אירוסין שהבת מארסת עצמה, שלא על ידי האב, לבין אירוסין שהאב אירס אותה.

כי רק באירוסין שהאב אירס אותה, התחדש בתורה ששבה "אינו מוכרה לשפחות אחר אישות".

אבל באירוסין שהתארסה היא עצמה מאליה, לא התחדש בתורה שאינו מוכרה לשפחות אחר אישות.

ואם כן, יש לדחות את ההוכחה שהוכחת שיעוד אירוסין עושה:

כי **אפילו תימא** [תאמר] שיעוד **נישואין עושה**, אין להקשות כיצד אביה חוזר ומוכרה, והרי "כיון שנישאת, שוב אין לאביה רשות בה".

שהרי יש לתרץ כעין מה שאתה מחלק, **שאני נישואין דידה מנישואין דאביה!**

יש הבדל בין נישואין שהבת נישאת מאליה, שלא על ידי האב, לבין נישואין שעל ידי האב.

כי דוקא בנישואין שעל ידי האב התחדש בתורה ש"כיון שנישאת, שוב אין לאביה רשות בה".

אבל בנישואין שנישאת מאליה, לא התחדש בתורה דין זה.

ולכן, אם התגרשה — בידו של אביה לחזור ולמכרה לאמה!

כלומר, בין אם נאמר שיעוד אירוסין עושה, ובין אם נאמר שיעוד נישואין עושה, בהכרח יש צורך לחלק בין קידושין ונישואין שנעשו על ידי האב, לבין יעוד, שנעשה שלא על ידי האב, אלא על ידה.

ונמצא, שאין להוכיח מדברי הברייתא הזאת שיעוד עושה אירוסין!

אך אותו אמורא שהוכיח מדברי רב עמרם שיעוד אירוסין עושה, חוזר ומיישב את דבריו:

האי מאי, במה אתה המקשן בא לדחות את דברי? — בכך שאתה טוען, כשם שיש לחלק בין אירוסי האב לאירוסין שהתארסה מאליה, כך יש לחלק בין נישואי האב לנישואין שנישאת מאליה.

אך, באמת אין להשוות בין אירוסין לנישואין כלל:

שהרי, **בשלמא**, אמנם נכון לומר שאירוסין מאירוסין שאני.

והיינו, שדין מכירתה לאחר אירוסין

שנאמר: "וירש אותה" [במדבר כז יא]. ודרשו חז"ל: מכאן שהבעל יורש את אשתו. [ב"ב קיא ב].

ומכאן, שבת שנשאת יוצאת מרשות אביה לגמרי לכל דבר. [על פי רש"י].

שהתארסה מאליה, שונה מדין מכירתה לאחר אירוסי אביה.

זאת, מפני שבת שהתארסה, עדיין אינה יוצאת מרשות אביה לענין כל הדברים, שהרי היא ממשיכה להיות ברשותו – ליורשה, (824) להטמא לה, (825) ולהפר נדריה עם בעלה, (826) מלבד לענין מכירתה.

ואם כן, מסתבר כי מה שהאב אינו יכול למכרה לאחר שאירסה, אין זה משום שהיא יצאה מרשותו, אלא חידוש הוא, שהחמירה התורה עליו שלא ימכרנה.

ולכן, מסתבר לצמצם את חידוש התורה בענין מכירתה, ולהעמידו רק לאחר אירוסין שנעשו על ידי האב, ולא לאחר אירוסין שנכשו על ידה. (827)

י-ט א אלא, אבל, נישואין מנישואין, מי שאני?

וכי יש לחלק בין נישואי אביה לנישואין שנישאת מאליה?! הלא נישואין מוציאים את הבת לגמרי מרשות אביה, ואין חילוק בין

מכירתה לשאר הדינים, ולא מסתבר לחלק בין נישואין שהשיאה אביה לנישואין שנשאת מאליה!

ומאחר ששנינו האב מוכרה לשפחות לאחר שנתאלמנה, והסביר רב עמרם שמדובר לאחר קידושי יעוד, אם כן מוכח שיעוד אינו עושה אלא אירוסין בלבד. שהרי אם נאמר שהיעוד עושה נישואין, איך יתכן שהאב ימכרנה? והרי היא כבר יצאה מרשותו לגמרי על ידי הנישואין!

ומוכח מכאן, שיעוד עושה אירוסין בלבד, ולא נישואין!

עד כה הגמרא הסתמכה על ביאורו של רב עמרם, שביאר את הברייתא (828) בקידושי יעוד, וכרבי יוסי ברבי יהודה שאמר "מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו".

ונמצא שלא האב קידש את בתו, אלא האדון מקדשה בעצמה, על ידי מחילת חיוב עבודתה.

מיטמא אף לבתו הנשואה.

826. אב מפר את נדרי בתו, ומשהתארסה אינו יכול להפר נדריה לבדו, אבל הוא מפרם עם האב, כמבואר בתורה בתחילת פרשת מטות [במדבר כז] וברש"י שם.

827. על פי תוספות בהסבר דברי רש"י, וריטב"א. [ועיין מהרש"א על תוספות ד"ה בשלמא מפני יהושע שם].

828. ששנינו: "ושוין שמוכרה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט".

824. אב יורש את בתו שמתה, ואפילו אם מתה לאחר שהתארסה. אבל אם נשאת ומתה אינו יורשה, כמבואר לעיל בהערה הקודמת.

825. כהן אסור להטמא למתים אלא לשבעת הקרובים המוזכרים בתחילת פרשת אמור [ויקרא כא] ואחת מן הקרובים היא בתו.

תוספות כאן כתבו שמהתארסה עדיין היא ברשות האב ליורשה ולהטמא לה. ולכאורה נקטו כאן "ליטמא לה" אגב שיטפא. שהרי במקרא לא הוזכר שום חילוק בין בתו נשואה לבתו שאינה נשואה. [רק באחותו מוזכר חילוק. עיין בפסוקים שם ובשלחן ערוך יורה דעה שע"ג ד]. וכן מדברי שלחן ערוך [שם] משמע שכהן